

Eric Ambukita

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu

WEWNĄTRZAFRYKAŃSKI PRZEPŁYW KAPITAŁU W FORMIE BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH W REGIONIE AFRYKI SUBSAHARYJSKIEJ

Streszczenie: W dobie globalizacji problematyka rozwoju krajów rozwijających się nabiera szczególnego znaczenia. Do tej grupy należą także kraje Afryki Subsaharyjskiej, w których niemal nie istnieje przemysł, a standard życia obywateli jest bardzo niski. Do zmiany tej bolesnej sytuacji niezbędny jest kapitał. W opracowaniu wyodrębniamy dwie części. W pierwszej przedstawiamy kilka ogólnych faktów dotyczących inwestowania wewnątrzafrykańskiego. Natomiast druga część poświęcona została inwestycjom wewnątrzafrykańskim w Afryce Wschodniej i Południowej. Te dwa podregiony odgrywają główne role w dziedzinie inwestycji zagranicznych w krajach Afryki Subsaharyjskiej. Ze względu na ograniczoną objętość opracowania nie jest możliwa szeroka prezentacja wszystkich aspektów zakreślonej w tytule problematyki.

Słowa kluczowe: przepływ kapitału, inwestycje wewnątrzafrykańskie, bezpośrednie inwestycje zagraniczne.

1. Wstęp

Handel i inwestowanie stanowią dwa oblicza tej samej rzeczywistości ekonomicznej. Oprócz skutku podziału zasobów, jakim jest integracja regionalna, rozwój inwestycji i handlu jest główną przyczyną, dla której kraje decydują się na tworzenie regionalnych bloków gospodarczych. Ekspansja rynków wynikająca z utworzenia bloków ekonomicznych bardziej pobudza handel, co wymaga coraz większego inwestowania. Poza tym produkcja, handel i finansowe przepływy międzynarodowe są obecnie określane w znacznym stopniu przez spółki ponadnarodowe. Mimo wzrastającego znaczenia więzi między handlem i inwestowaniem w Afryce ukazało się bardzo mało prac na temat inwestycji wewnątrzafrykańskich, być może dlatego, że do niedawna przepływy inwestycji wewnątrzafrykańskich były niewielkie. Jak to wykaże dalszy ciąg analizy, sytuacja właśnie się zmienia. Niektóre kraje afrykańskie zaczynają dokonywać poważnych inwestycji w innych krajach kontynentu. Z powodu braku wystarczających danych nie można przeprowadzić kompletnej analizy inwestowania wewnątrzafrykańskiego. I tym samym jest prawie niemożliwe oszacowanie wolumenu, zasięgu, znaczenia i ukierunkowania inwestycji zagranicznych

pochodzących z Afryki, gdyż żaden kraj tego kontynentu, z wyjątkiem regionu Afryki Południowej, nie ma statystyk na temat zasobów i przepływów BIZ za granicę, które mogłyby być wykorzystane i porównane. Poza tym trudno jest wskazać, w jakiej mierze inwestycje pochodzą naprawdę od lokalnych spółek w zainteresowanych krajach, a nie od lokalnych filii spółek ponadnarodowych z krajów rozwiniętych. Ze względu na niewystarczającą ilość danych niniejszy artykuł będzie miał bardzo ograniczony zasięg. Jego celem jest przede wszystkim podjęcie dyskusji na temat afrykańskiego inwestowania, zjawiska, które nabiera znaczenia.

2. Przepływy inwestycji wewnątrzafrykańskich są skromne, ale wzrastają

Afryka zawsze liczyła na inwestycje pochodzące z zewnątrz, tak że zawarła lub jest w trakcie zawierania umów inwestycyjnych głównie z krajami i regionami spoza kontynentu¹. W latach 2002–2004 BIZ wewnątrzafrykańskie były szacowane średnio jedynie na 2 mld USD rocznie bądź jakieś 13%² całkowitego udziału BIZ³. Dla porównania, BIZ międzyregionalne w krajach Stowarzyszenia Krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) są szacowane na 30% całości. W 2007 r. inwestycje wewnątrzafrykańskie wynosiły 6 mld USD, co podnosiło skumulowane zasoby do 73 mld USD⁴.

Słabość BIZ wewnątrzregionalnych przypisuje się wielu czynnikom; główne to⁵ brak infrastruktury transportu i komunikacji, brak wykwalifikowanej siły roboczej oraz niedostatek więzi i relacji ekonomicznych pomiędzy inwestorami w regionie. Istnieje silna współzależność między inwestowaniem zagranicznym i inwestowaniem wewnętrznym, gdyż inwestorzy zagraniczni uważają zachowanie inwestorów lokalnych za ważne znaki informacyjne. Skromność inwestowania lokalnego w Afryce jest więc częściowo odpowiedzialna za słabość inwestowania wewnątrzregionalnego. Stwierdzono nawet, że prywatne inwestowanie lokalne jest motorem inwestowania zagranicznego⁶. BIZ wewnątrzregionalne są skoncentrowane w kra-

¹ P. Hugon, *L'économie de l'Afrique*, Éditions La Découverte, Paris 2009, s. 21–22.

² CNUCED (2006). *World Investment Report 2006: FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*. Publication des Nations Unies, numéro de vente: E.06.II.D.11, New York et Genève 2006.

³ Suma afrykańskich BIZ małych gospodarek afrykańskich jest często zaniżona w oficjalnych statystykach, gdyż te inwestycje w dużej części są kierowane do nieformalnego sektora gospodarki, który nie figuruje w statystykach publicznych.

⁴ CNUCED (2008a). *World Investment Report 2008: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge*. Publication des Nations Unies, numéro de vente: E.08.II.D.23, New York et Genève 2008.

⁵ R. Calderisi, *L'Afrique peut-elle s'en sortir? Pourquoi l'aide publique ne marche pas*, Éditions FIDES, Canada 2006, s. 146–147.

⁶ L. Ndikumana, S. Verick, *The linkages between FDI and domestic investment: unraveling the developmental impact of foreign investment in sub-Saharan Africa*, "Development Policy Review" 2008, no. 26, s. 713–726.

jach najbardziej rozwiniętych, głównie krajach Południa Afryki i Afryki Północnej. Brak kapitału ludzkiego, zwłaszcza brak technologii, *know-how* lub informacji pochodzących z regionu, skłania przedsiębiorstwa z innych krajów afrykańskich do poszukiwania BIZ poza kontynentem, tradycyjnie w krajach rozwiniętych. Jednakże ta tendencja właśnie się zmienia, i to dość szybko. Fenomenalny wzrost gospodarki w różnych regionach świata rozwijającego się, wraz z ostatnim rozkwitem produktów podstawowych, spowodował pojawienie się na rynku światowym nowych i potężnych podmiotów finansowych z Azji, Ameryki Łacińskiej i Środkowego Wschodu. Ci ostatni zdobyli środki finansowe i techniczne niezbędne do inwestowania za granicą i szukają nowych możliwości lokowania kapitałów.

W liczbach absolutnych przepływ BIZ pochodzących z krajów rozwijających się wzrósł ze średniej rocznej 65 mld USD w latach 90. do ponad 250 mld USD w 2007 r. Ich zasoby BIZ w 2007 r. wynosiły ponad 4 bln USD⁷. Ostra konkurencja w poszukiwaniu możliwości inwestowania i bardziej pozytywna postawa wobec BIZ pochodzących z krajów rozwijających się właśnie zmieniają tradycyjny obraz międzynarodowego inwestowania⁸. Afryka przyjmuje życzliwie nowych inwestorów zagranicznych i kontynent, w poszukiwaniu kapitałów, coraz bardziej zwraca się ku nietradycyjnym źródłom finansowania. Takie kraje, jak Chiny, Indie, Malezja i Singapur należą obecnie do 20 najważniejszych inwestorów w Afryce, jak wynika z oszacowania zasobu BIZ według kraju pochodzenia za lata 2003–2007⁹. Przychylnie przyjęcie inwestycji pochodzących z innych krajów rozwijających się ma ważne konsekwencje dla inwestowania wewnątrzafrykańskiego. Pewna liczba ponadnarodowych spółek afrykańskich szybko rozprzestrzenia się po całym kontynencie i często eliminuje bardziej tradycyjne źródła BIZ. I tak jak banki Afryki Wschodniej wykupują lokalne banki w wielu krajach afrykańskich, w których sektor bankowy od dawna był zdominowany przez kapitały krajów zachodnich, tak w konsekwencji przepływy inwestycji wewnątrzafrykańskich wzrastają. Afryka Południowa jest najważniejszym źródłem zasobu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na kontynencie¹⁰.

Konsekwencje dla Afryki jako terytorium przyjęcia lub pochodzenia BIZ są ważne, gdy chodzi o przyciągnięcie nowych napływów inwestycyjnych. Skądinąd te zmiany są również ważne, żeby uzyskać uczestnictwo spółek ponadnarodowych w celu nadania impulsu inicjatywom integracji regionalnej. Ta zmiana strategiczna

⁷ CNUCED (2008a) World Investment Report 2008...

⁸ Inwestowanie zagraniczne nie obywa się bez wywoływania pewnych napięć w niektórych regionach. I tak przewaga Afryki Południowej wzbudza niepokoje w pewnych środowiskach. Niepokoje te są podsycane poczuciem, że konkurencja południowoafrykańska mogłaby wykluczyć z rynku przedsiębiorstwa lokalne. Niektórzy posuwają się nawet do podejrzenia o nielojalną konkurencję, wskutek czego takie kraje, jak Mauritius i Zambia żądają od Afryki Południowej większego otwarcia rynku, szczególnie na swoje produkty tekstylne i odzież.

⁹ CNUCED, 2008 base de données IDE/Societes transnationales.

¹⁰ Znaczenie Afryki Południowej byłoby jeszcze większe, gdyby niektóre wielkie przedsiębiorstwa lokalne, takie jak South African Breweries i De Bers, posiadające odgałęzienia w całej Afryce, nie były dotąd zarejestrowane za granicą.

byłaby szczególnie pożyteczna dla małych krajów, słabych ekonomicznie i strukturalnie, które były za bardzo uzależnione od udziału kapitałów pochodzących z krajów rozwiniętych.

3. Geograficzne rozmieszczenie BIZ wewnątrzafrykańskich

Jeśli wzrost całości inwestycji afrykańskich był mniej spektakularny od wzrostu inwestycji światowych, to inwestowanie wewnątrzafrykańskie stało się bardzo ważnym źródłem kapitałów dla kilku krajów kontynentu, zwłaszcza w przypadku Połu-

Tabela 1. Interregionalne BIZ w Afryce w różnych okresach

Kraje	Roczne średnie	Pochodzenie (w mln USD)		Udział Afryki w świecie ogółem
		Afryka	świat	
Napływ BIZ				
Egipt	2004–2006	8,4	8 772,2	0,1
Etiopia	1992–1994	0,1	7,0	1,6
	2002–2004	37,3	421,7	8,8
Madagaskar	2005–2007	25,0	459,1	5,5
Maroko	1996–1998	20,3	664,7	3,1
	2004–2006	9,9	2 348,8	0,4
Mauritius	1994–1996	0,9	25,1	3,8
	2004–2006	3,8	129,4	2,9
Mozambik	2004–2006	86,1	168,8	51,0
Tunezja	1998–2000	8,5	605,3	1,4
	2005–2007	47,3	1 902,3	2,5
Stan BIZ				
RPA	1990	183,8	9 210,7	2,0
	2000	301,1	43 451,0	0,7
	2006	584,5	87 765,0	0,7
Botswana	1997	769,7	1 280,2	60,1
	2005	183,8	806,3	22,8
Madagaskar	2002	43,0	165,5	26,0
	2006	326,8	932,4	35,0
Malawi	2000	103,6	357,7	29,0
	2004	151,5	562,3	26,9
Maroko	2006	234,7	29 238,7	0,8
Uganda	2003	249,4	1 358,8	18,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z CNUCED, base de données IDE/societes transnationales (1990–2007).

dnia Afryki, ze względu na dominację Afryki Południowej jako głównego źródła inwestowania zagranicznego. Takie kraje, jak Botswana, Madagaskar, Malawi i Mozambik, korzystają z bliskości z Afryką Południową¹¹ (tab. 1). Inwestycje południowoafrykańskie nie ograniczają się do Południa Afryki. Kraj ten inwestował na całym kontynencie, ma on najpotężniejszą gospodarkę w Afryce i stanowi prawie jedną czwartą jego PKB. Poza tym dzięki rozwiniętemu charakterowi sektora finansowego Afryka Południowa mogła przyciągnąć pochodzące z reszty kontynentu zasoby finansowe w formie inwestycji portfelowych, które odsyła na zewnątrz w formie BIZ.

Zupełnie niedawno do wzrostu inwestycji wewnątrzafrykańskich, zwłaszcza inwestycji portfelowych, znacznie przyczyniła się również Nigeria. Do innych ważnych inwestorów afrykańskich zalicza się Mauritius, który w latach 2004–2006 był źródłem 15% ogółu BIZ na Madagaskarze i 23% w Mozambiku. Kenia dostarczyła 10% BIZ w Ugandzie w latach obrachunkowych 2000–2002¹².

4. Skład sektorowy inwestycji wewnątrzafrykańskich

Dane zawarte w tab. 2 ukazują względne znaczenie fuzji – przejęć w stosunku do innych form inwestowania zagranicznego, a także dają ogólny pogląd na skład sektorowy inwestycji wewnątrzafrykańskich w porównaniu ze składem inwestowania pochodzącego z krajów spoza Afryki.

Pierwszym wnioskiem nasuwającym się z analizy tab. 2 jest to, że inwestowanie wewnątrzafrykańskie preferuje pewne sektory. Najwyższe jest w usługach, gdzie stanowi 36% transakcji, następnie w sektorze przemysłowym (30%) i sektorze pierwszym (26%). Być może przyczyną jest fakt, iż te inwestycje mają na celu przede wszystkim małe projekty w usługach i przemyśle wytwórczym, ze względu na raczej skromne rozmiary inwestorów i beneficjentów. Inwestorami pozaafrykańskimi są zazwyczaj spółki ponadnarodowe pragnące produkować towary w jakimś kraju, aby sprzedawać je za granicą (BIZ nieukierunkowane na poszukiwanie rynków).

Te spółki zwykle wybierają projekty o wielkiej skali, gdyż mają na to środki finansowe i techniczne. Natomiast inwestorzy afrykańscy, z wyjątkiem wielkich przedsiębiorstw południowoafrykańskich, interesują się projektami względnie małymi i używają technik łatwo dostępnych. Czynniki, które skłaniają Afrykańczyków do inwestowania w innych krajach kontynentu, to: a) konieczność uniknięcia zbyt dużej zależności od rynku wewnętrznego; b) wzrost kosztów produkcji w gospodarce lokalnej (jest to jeden z powodów, dla których Mauritius ukierunkował się na

¹¹ L. Odenthal, *FDI in sub-Saharan Africa. Research programme on integration and cooperation in sub-Saharan Africa*. „Document de travail” 2001, no 173. Centre de développement de l’OCDE.

¹² CNUCED (2008b). *World Investment Directory 2008: Volume X*. Publication des Nations Unies, numéro de vente E.08.II.D.3, New York et Genève.

Tabela 2. Międzynarodowe fuzje – przejęcia (w latach 1987–2008) i projekty inwestycji (w latach 2003–2007) w Afryce według sektorów/gałęzi działalności odbiorcy i regionu pochodzenia inwestycji

Wyszczególnienie	Fuzje i przejęcia wg regionu pochodzenia (w latach 1987–2008)			Projekty inwestycji (w latach 2003–2007)		
	świat	Afryka	Udział Afryki w świecie ogółem (w %)	świat	Afryka	udział Afryki w świecie ogółem (w %)
Ogółem	2 456	773	31	1939	149	8
Rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo	32	6	19	–	–	–
Przetwórstwo przemysłowe i naftowe	606	158	26	285	11	4
Sektor przemysłowy, w tym:	716	216	30	853	57	7
Produkcja artykułów spożywczych, napojów i wyrobów tytoniowych	159	40	25	110	11	10
Produkcja tekstylna, odzieżowa i wyrobów skórzanych	37	15	41	61	6	10
Produkcja drewna i wyrobów drewnianych	24	14	58	20	3	15
Produkcja wyrobów chemicznych	138	42	30	81	2	2
Produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych	26	10	38	23	1	4
Produkcja wyrobów z metali kolorowych	63	16	25	33	6	18
Produkcja metali i wyrobów z metali	62	16	26	207	14	7
Produkcja maszyn i urządzeń	45	17	38	46	–	–
Produkcja sprzętu elektrycznego i elektronicznego	52	15	29	88	5	6
Produkcja pojazdów mechanicznych przyczep i naczep	46	8	17	141	4	3
Pozostała działalność produkcyjna	64	23	36	43	5	12
Usługi	1 102	393	36	801	81	10
Hotele i restauracje	53	14	26	105	8	8
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	202	68	34	180	11	6
Pośrednictwo finansowe	307	128	42	190	45	24
Obsługa firm	249	84	34	304	17	6
Pozostałe	291	99	34	22	–	–

Źródło: CNUCED, base de données IED et les données de „développement économique en Afrique Rapport 2009”, s. 69.

Madagaskar); c) presja konkurencji lokalnej i światowej i d) możliwości oferowane w kraju goszczącym, takie jak prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych. Większość tych inwestycji dotyczy produktów konsumpcyjnych i usług¹³.

Ułatwieniem dla inwestycji pochodzących z Afryki jest bliskość geograficzna i podobieństwo kulturowe, jak również ugrupowania integracji regionalnej¹⁴. Lokalni inwestorzy w istocie korzystają z przewagi nad inwestorami spoza Afryki, którzy cierpią na ostry deficyt informacji na temat Afryki¹⁵.

Kolejne stwierdzenie wynikające z tab. 2 dotyczy szczególnie niskiej liczby inwestycji wewnątrzafrykańskich w rolnictwie. Jest zaskakujące, że afrykańscy inwestorzy zawierają jedynie 19% transakcji w sektorze rolnym, który wykazuje najniższy udział po kategorii „produkcja pojazdów mechanicznych, przyczep i naczep”. Mając na uwadze względną obfitość gruntów uprawnych w wielu krajach afrykańskich, jak również dominację tradycyjnych metod uprawy, można by sądzić, że sektor ten powinien przyciągać więcej inwestycji afrykańskich. Możliwą przyczyną takiej sytuacji mogłoby być to, że prawa własności ziemskiej są kwestią newralgiczną. Wielu Afrykańczyków uważa ziemię za dobro kulturowe i nie lubią jej widzieć w rękach cudzoziemców, w tym również z innych krajów afrykańskich¹⁶.

Ze względu na znaczenie kulturowe ziemi w społeczeństwach afrykańskich myślenie, że prywatna sprzedaż terenów jest jedynym sposobem przyciągnięcia zagranicznych inwestycji w rolnictwie, nie jest realistyczne. Promowanie długoterminowych dzierżaw mogłoby być stymulujące, ale w tym celu trzeba by ustanowić odpowiednie ramy prawne.

5. Studium przypadków: inwestycje z krajów Afryki Wschodniej, Afryki Północnej i Południa Afryki w Afryce Subsaharyjskiej

Inwestycje wewnątrzafrykańskie pochodzą z trzech wielkich biegunów. Biegun wschodnioafrykański, zdominowany przez Nigerię, pojawił się ostatnio i jest bardzo aktywny w fuzjach i przejęciach w sektorze bankowym. Biegun północny obejmuje Arabską Libijską Dżamahiriję, Egipt i Maroko. Natomiast trzecim biegunem jest Afryka Południowa, ale ostatnio banki Afryki Wschodniej (Nigeria i Togo) stały się aktywnymi inwestorami, szczególnie w fuzjach i przejęciach sektora bankowego.

¹³ CNUCED (2006). World Investment Report 2006...

¹⁴ CNUCED (2009). Coopération Sud-Sud et intégration régionale: État des lieux et perspectives. Note du secrétariat pour le Conseil du commerce et du développement, Commission de l'investissement, de l'entreprise et du développement. Réunion d'experts pluriannuelle sur la coopération internationale: coopération Sud-Sud et intégration régionale. 4 et 5 février, Genève 2009.

¹⁵ E. Asiedu, *On the determinants of foreign direct investment to developing countries: Is Africa different?*, World Development, 2002, 30 (1), s. 107–119.

¹⁶ W krajach, gdzie własność ziemska nie jest prywatna, a są one liczne w Afryce, trudno popierać prywatne inwestycje lokalne i zagraniczne w rolnictwie.

Znaczenia na całym kontynencie nabierają również inwestycje północnoafrykańskie. W niniejszym punkcie zostaną wykorzystane ograniczone informacje, którymi dysponujemy, aby pokrótce przedstawić te tendencje inwestowania wewnątrzafrykańskiego.

5.1. Inwestycje wschodnioafrykańskie w sektorze bankowym

Od kilku lat banki nigeryjskie rozwijają swoją działalność za granicą – zarówno w Afryce, jak i zamorską. Według niektórych sprawozdań we wrześniu 2008 r. 10 z 24 banków handlowych zarejestrowanych w Nigerii posiadało co najmniej jeden bank w pełni działający w obcym kraju¹⁷. W klasyfikacji największych banków, sporządzonej w 2008 r., 9 banków z 20 największych było nigeryjskich. Nigeria stała się drugim pod względem ważności krajem po Afryce Południowej, która posiada mniej liczne, ale większe banki. W 2008 r. banki nigeryjskie miały ponad 25% afrykańskiego kapitału bankowego, a 7 spośród nich należy odtąd do małej grupy instytucji posiadających kapitał wyższy od miliarda dolarów¹⁸.

Innym znaczącym inwestorem wschodnioafrykańskim w sektorze bankowym jest Ecobank. Został utworzony przez Wspólnotę Gospodarczą Państw Afryki Wschodniej (CEDEAO) w Lome (Togo) w 1985 r., ale do funkcjonowania jako bank został upoważniony dopiero w 1988 r. Przez inwestycje i fuzje – przejęcia Ecobank prowadził aktywną politykę ekspansji i dzisiaj posiada przeszło 500 filii w 25 krajach. Osiągnięcie to wynika z dynamicznej strategii ekspansji geograficznej, która sprawiła, że ta grupa bankowa jest o wiele szerzej rozpowszechniona na kontynencie niż jakikolwiek inny bank, chociaż pod względem wartości swojego kapitału zajmuje dopiero 23 miejsce¹⁹. Rozwój Ecobanku dokonał się w istocie w trzech fazach. W 1988 r. bank rozpoczął działalność w Togo, później szybko ustanowił swoją obecność w Wybrzeżu Kości Słoniowej i w Nigerii w 1989 r., a w 1990 r. również w Beninie i Ghanie. Następna faza ekspansji rozpoczęła się w 1997 r. otwarciem oddziałów w Burkina Faso i w Mali. W 1999 r. Ecobank rozszerzył swoją działalność w podregionie na Gwineę, Liberię, Niger i Senegal. W latach 2000–2005 otworzył filie w Kamerunie i na Wyspach Zielonego Przylądka, ale to szczególnie w 2006 r. rozpoczęła się trzecia fala ekspansji poprzez otwarcie instytucji w Sierra Leone i w Czadzie. W 2007 r. Ecobank umocnił swoją obecność w Afryce Wschodniej nową działalnością w Gwinei Bissau, Sao Tome i w Gambii. Kontynuował rozwój w kierunku Afryki Środkowej, otwierając filie w Kamerunie, Republice Środkowoafrykańskiej i w Ruandzie. W 2008 r. proces ten był kontynuowany w Malawi, Republi-

¹⁷ D. Onwuamaeze, *Looking Beyond Nigeria*, "Newswatch Magazine". 7 octobre 2008. Disponible à l'adresse <http://www.newswatchngr.com>.

¹⁸ African Business. Les 100 premières banques d'Afrique 2008: Classement annuel d'African Business. „African Business Edition Française”, novembre/décembre 2008, s. 6–25.

¹⁹ Tamże.

ce Kongo, Kenii, Burundi i Republice Demokratycznej Kongo, a od 2009 r. w Gabonie, Tanzanii i Zambii. Obecnie Ecobank działa w 33 krajach²⁰.

Ecobank i banki nigeryjskie wywierają wpływ na inwestycje wewnątrzafrykańskie na trzy różne sposoby. Po pierwsze, za każdym razem, gdy te banki otwierają filie, dokonują fuzji z miejscowymi bankami lub je kupują, wstrzykują kapitał w gospodarkę i wprowadzają nowe produkty, nowe kompetencje administracyjne i techniczne. Ponadto mają udział w aktywności gospodarczej przez udzielanie pożyczek i mobilizację oszczędności, przyczyniając się w ten sposób do wzmocnienia lokalnego sektora finansowego. Po drugie, dzięki wzmocnieniu konkurencji, wynikającemu z przybycia nowych banków, koszty usług bankowych w niektórych krajach się obniżają²¹. Po trzecie, banki te utkały sieci finansowe w całej Afryce, ułatwiając płatności między krajami. Możliwość dysponowania międzynarodowymi mechanizmami płatności jest jednym z postępowych czynników pobudzających handel i inwestowanie wewnątrzafrykańskie.

5.2. Inwestycje północnoafrykańskie

Niektóre kraje Afryki Północnej zwiększyły ostatnio swoje inwestycje w Afryce, nie tylko w krajach ościennych, ale także w strefie subsaharyjskiej, szczególnie w Afryce Wschodniej. Libia jest jednym z państw, których obecność od kilku lat stała się bardziej widoczna w Afryce. W 2006 r. utworzyła Libyan Africa Portfolio for Investment (LAP), niezależny fundusz, którego kapitał przekracza 5 mld USD. Fundusz ten stał się dynamiczną siłą w Afryce, inwestując w bardzo różne sektory i w różnych krajach. Jedną z jego filii, LAP Green Network, posiada przedsiębiorstwa telekomunikacyjne w Ugandzie, Nigerii, Ruandzie i Wybrzeżu Kości Słoniowej. LAP finansuje również Libya Arab Africa Investment Company, która inwestuje w telekomunikację, przemysł wydobywczy, turystykę, nieruchomości, przemysł przetwórczy i rolnictwo. Jest on obecny w 25 krajach leżących we wszystkich regionach kontynentu.

Egipt również ugruntowuje swoją obecność w Afryce poprzez inwestowanie, zwłaszcza dzięki ekspansji grupy przedsiębiorstw Orascom. Ta wielka grupa, która posiada szeroki zakres działalności, w tym rozwój infrastruktury, budownictwa, nieruchomości i telekomunikacji, jest obecna w kilku krajach Afryki Subsaharyjskiej. Jedną z jej głównych spółek, Orascom Telecom Holdings, jest jednym z największych i najbardziej zróżnicowanych operatorów telekomunikacji w świecie. Pracuje ona w Algierii, Tunezji i Zimbabwie. Inny członek grupy, Orascom Construction Industries, eksploatuje jednostki produkcyjne w Algierii i Nigerii.

Od 2000 r. Maroko wyraźnie zacieśniło swoje więzi ekonomiczne z resztą kontynentu. Jego przedsiębiorstwa górnicze są dzisiaj obecne w Kongu, Gabonie, Gwi-

²⁰ Ecobank (2009). Notre groupe. Disponible à l'adresse <http://www.ecobank.com>.

²¹ H.K. Nordas, *South Africa: A developing country and net outward investor*. Working Paper no. 20/01.2001. Foundation for Research in Economics and Business Administration.

nei, Mali i Burkina Faso. Narodowa spółka telekomunikacyjna, Maroz Telecom, prowadzi działalność w Mauretanii i Burkina Faso, a banki zainstalowały się w Tunezji i Algierii. Inna spółka holdingowa (Ynna Holdings Societe), funkcjonująca w budownictwie i w sektorze wytwórczym, prowadzi działalność w Libii, Tunezji, Egipcie, Wybrzeżu Kości Słoniowej, Mauretanii, Gabonie, Mali i Gwinei Równikowej²². Głównym odbiorcą inwestycji marokańskich jest jednak Senegal. Wśród zlokalizowanych tam spółek można wymienić zarówno przedsiębiorstwa transportu publicznego, jak i narodowe towarzystwo morskie COMANAV oraz towarzystwo lotnicze Royal Air Maroc²³.

5.3. Wewnątrzafrykańskie inwestycje RPA

Inwestowanie wewnątrzafrykańskie obejmuje pięć dużych podregionów: Afrykę Północną, Afrykę Zachodnią, Afrykę Środkową, Afrykę Wschodnią i Południe Afryki²⁴. Przepływy inwestycyjne ku Afryce Południowej ukazują dominację RPA. W 2007 r. stanowiły one ok. 70% całości inwestycji wewnątrzafrykańskich, co każe przypuszczać, że wszystkie inne regiony traktowane indywidualnie mają jedynie bardzo małe inwestycje w Afryce Południowej. Nie dziwi dominacja RPA w inwestycjach realizowanych w Afryce Południowej. W rzeczywistości sąsiednie kraje korzystają z jej rozwiniętej gospodarki, szczególnie sektora finansowego. Skądinąd ścisła integracja Afryki Południowej z gospodarką podregionu ułatwia transfery kapitałów.

Ze względu na to, że sektor prywatny jest głównym motorem inwestowania południowoafrykańskiego zarówno dla napływów, jak i odpływów, analiza regionalna oparta na tym szczególnym sektorze jest przedstawiona w tab. 3. Afryka Zachodnia jest głównym odbiorcą, a także źródłem większości inwestycji. Udział napływów kapitałów pochodzących z Afryki Zachodniej przekracza 80%. Następna jest Afryka Wschodnia z nieco więcej niż 10% napływów. Odpływy kapitałów wykazują inny rozwój, co oznacza zmianę pozycji Afryki Zachodniej. W 2000 r. 51,39% inwestycji prywatnych z Afryki Południowej było skierowanych do Afryki Zachodniej, następnie do Afryki Wschodniej (23,26%) i na Południe Afryki (22,09%). W 2004 r. Afryka Wschodnia otrzymała 37,11% w porównaniu z 35% dla Afryki Zachodniej, sta-

²² F. Iraqi, *Le Maroc à la conquête de l'Afrique*, Tel Quel [online], 20–26 janvier 2007. Disponible à l'adresse http://www.telquel-online.com/257/economie1_257.shtml.

²³ A. Wade, *Maroc-Sénégal, un flux d'affaires croissant, mais à sens unique*, Les Afriques [online], 11 juillet 2008. Disponible à l'adresse <http://www.lesafriques.com>.

²⁴ Z braku statystyk niektóre kraje afrykańskie nie sygnalizują przepływów inwestycyjnych do innych krajów lub też mają wolumen inwestycji mało znaczący w rachunku południowoafrykańskiego bilansu płatniczego. Kraje te są zebrane w kategorii „Reszta Afryki”, która skupia 30 krajów stanowiących mniej niż 10% zagranicznych południowoafrykańskich zasobów inwestycyjnych. W konsekwencji istnieje w rzeczywistości sześć podregionów w analizie inwestycji według kierunku przeznaczenia.

jąc się w ten sposób głównym miejscem przeznaczenia, podczas gdy udział Południa Afryki pozostawał niezmienny na poziomie 22,90%. W 2007 r. sytuacja ponownie się zmieniła, ponieważ Afryka Wschodnia (45,52%) i Południe Afryki (37,90%) stały się głównymi odbiorcami prywatnego inwestowania południowoafrykańskiego, podczas gdy udział Afryki Zachodniej spadł do 15,32%.

Tabela 3. Napływy i odpływy bezpośrednich inwestycji RPA w Afryce w latach 2000–2007 (w mln randów)

Podregion	Napływ BIZ			Odpływ BIZ		
	2000	2004	2007	2000	2004	2007
Afryka Środkowa	17 (0,12)	2 (0,01)	57 (0,14)	40 (0,36)	30 (0,13)	1 260 (1,43)
Afryka Wschodnia	1 864 (13,70)	2 615 (12,63)	5 194 (13,11)	2 604 (23,26)	8 595 (37,11)	37 442 (45,52)
Afryka Zachodnia	11 134 (81,86)	17 863 (86,27)	33 300 (84,05)	5 752 (51,39)	8 107 (35,0)	13 496 (15,32)
Afryka Południowa	20 (0,15)	170 (0,82)	190 (0,48)	2 472 (22,09)	5 303 (22,90)	33 379 (37,90)
Afryka Północna	32 (0,24)	8 (0,04)	57 (0,14)	8 (0,07)	4 (0,02)	859 (0,98)
Pozostałe kraje	535 (3,93)	47 (0,23)	823 (2,08)	317 (2,83)	1 121 (4,84)	1 631 (1,85)
Ogółem	13 602	20 705	39 621	11 193	23 160	88 067

Objaśnienia: liczby w nawiasach oznaczają wartość napływu i odpływu prywatnych inwestycji RPA w procentach w różnych regionach Afryki.

Źródło: obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych z: Secrétariat de la CNUCED d'après des chiffres de la South African Reserve Bank 2000–2008.

Główny wniosek wynikający z analizy tabeli jest taki, że Afryka Zachodnia była najważniejszym źródłem prywatnego inwestowania w Afryce Południowej w latach 2000–2007, podczas gdy prywatne inwestowanie południowoafrykańskie pozostawało w regresie. Afryka Wschodnia i Południe Afryki w analizowanym okresie były głównymi beneficjentami inwestycji południowoafrykańskich. Natomiast najmniej inwestycji Afryki Południowej występowało w Afryce Środkowej, odpowiednio: 0,36% w 2000 r. i 1,43% w 2007 r. Afryka Zachodnia jest głównym źródłem inwestowania w sektorze bankowym. Reasumując, można powiedzieć, że wkład inwestycji regionalnych w Afryce Południowej pochodzi głównie z sektora prywatnego i bankowego. Ostatnio inwestycje prywatne za granicą były skierowane głównie do podregionów wschodnich i na Południe Afryki, a inwestycje z sektora bankowego na ogół do Afryki Zachodniej.

6. Podsumowanie

Bezpośrednie inwestycje wewnątrzafrykańskie są szacowane na 13% ogólnego inwestowania zagranicznego w Afryce. Ta proporcja jest mała, szczególnie w stosunku do innych regionów rozwijających się, takich jak Azja Południowo-Wschodnia, gdzie inwestycje wewnątrzregionalne stanowią 30% ogółu. Ze względu na ogólną potrzebę bardziej obszernych inwestycji w Afryce inwestowanie wewnątrzafrykańskie powinno odgrywać aktywniejszą rolę. Przykłady Afryki Zachodniej i Południa Afryki ilustrują potencjalny wzrost tego inwestowania. Obecność solidnego sektora finansowego byłaby wstępnym warunkiem rozwoju przepływów inwestycyjnych wewnątrz Afryki.

Literatura

- African Business. *Les 100 premières banques d'Afrique 2008: Classement annuel d'African Business*. "African Business Edition Française", novembre/décembre 2008.
- Asiedu E., *On the determinants of foreign direct investment to developing countries: Is Africa different?*, "World Development 2002", 30 (1).
- Calderisi R., *L'Afrique peut-elle s'en sortir? Pourquoi l'aide publique ne marche pas*, Éditions FIDES, Canada 2006.
- CNUCED (2006). World Investment Report 2006: *FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*. Publication des Nations Unies, numéro de vente: E.06.II.D.11, New York et Genève, 2006.
- CNUCED (2008a). World Investment Report 2008: *Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge*. Publication des Nations Unies, numéro de vente: E.08.II.D.23, New York et Genève.
- CNUCED (2008b): World Investment Directory 2008: Volume X. Publication des Nations Unies, numéro de vente E.08.II.D.3, New York et Genève.
- CNUCED (2009). *Coopération Sud-Sud et intégration régionale: État des lieux et perspectives*. Réunion d'experts pluriannuelle sur la coopération internationale: 4 et 5 février, Genève, 2009.
- CNUCED, base de données IED et les données de „développement économique en Afrique Rapport 2009”.
- Ecobank (2009). Notre groupe. Disponible à l'adresse <http://www.ecobank.com>.
- Hugon P., *L'économie de l'Afrique*, Éditions La Découverte, Paris 2009.
- Iraqi F., *Le Maroc à la conquête de l'Afrique*, Tel Quel [online], janvier 2007. Disponible à l'adresse http://www.telquel-online.com/257/economiel_257.shtml.
- Ndikumana L., Verick S., *The linkages between FDI and domestic investment: unraveling the developmental impact of foreign investment in sub-Saharan Africa*, "Development Policy Review" 2008, no. 26.
- Nordas H.K., *South Africa: A developing country and net outward investor*. Working Paper no. 20/01.2001.
- Odenthal L., *FDI in sub-Saharan Africa. Research programme on integration and cooperation in sub-Saharan Africa*. "Document de travail" 2001, no 173.
- Onwuamaeze D., *Looking Beyond Nigeria*, "Newswatch Magazine". 7 octobre 2008. Disponible à l'adresse <http://www.newswatchngr.com>.
- Wade A., *Maroc-Sénégal, un flux d'affaires croissant, mais à sens unique*. Les Afriques [online], 11 juillet. 2008. Disponible à l'adresse <http://www.lesafriques.com>.

INTER-AFRICAN FLOW OF CAPITAL IN FORM OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN SUB-SAHARAN AFRICA

Summary: In the globalization era the development problems of developing countries are of particular importance. This group also includes countries in sub-Saharan Africa where there is almost no industry, and citizens' standard of living is very low. To change this dramatic situation the capital is required. The paper is divided into two parts. First, some general facts about inter-African investing are presented. The second part is devoted to inter-African investment in Eastern and Southern Africa. These two sub-regions play key roles in the field of foreign direct investment in sub-Saharan Africa. However, due to the limited number of pages in this paper, it is difficult to widely present all aspects involved in the subject matter.

Keywords: capital flows, inter-African investments, foreign direct investment.